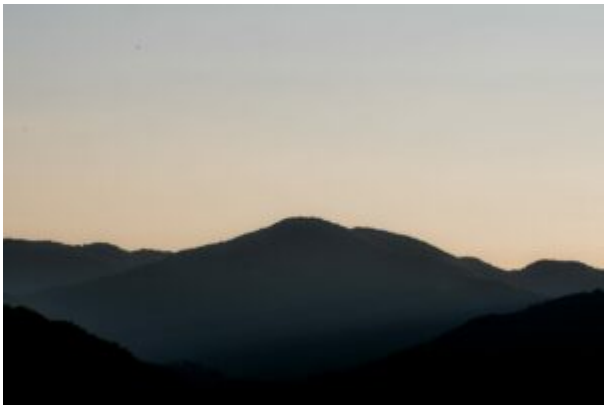
MAI SUNT ANTIMUL ȘI PĂLTINIȘUL MODELE PENTRU EDUCAȚIE?

Autor: Tudor-Alexandru Jinga | 9 ianuarie 2024

Vârsta studenției este crucială; perioada formării este definitorie pentru felul în care orice tânăr urmează să își croiască viața. Într-o lume imensă și ametitoare prin multitudinea de direcții pe care o propune, *discernământul* a devenit cea mai de preț virtute pe care o poate dobândi cineva. Degeaba le știi pe toate dacă nu știi ce să alegi; degeaba le poți pe toate dacă nu ai o ierarhie, un criteriu, după care să iei decizii. Iar întrebările care decurg logic de aici sunt asemeni celor puse de Menon în dialogul platonician cu același nume: discernământul (înțelepciunea) poate fi dobândit? Și dacă da, cum?

Acesta este și motivul pentru care am ales să prezint această carte: în contextul crizei școlii românești, al crizei culturii și educației clasice în genere, Anca Manolescu oferă publicului modele recente și vii ale formării intelectuale și spirituale, aparținând culturii românești. Modelul grupului de la Mănăstirea Antim și al cercului de la Păltiniș reprezintă adevărate școli de gândire, croite după modelul marilor școli din istorie. Antimul și Păltinișul sunt grupuri de studiu în care treptele cunoașterii și zbuciumul căutării înțelepciunii nu au încetat totuși, în ciuda timpurilor ostile libertății.

Studiul Ancăi Manolescu își propune să așeze cele două cercuri în contextul istoriei filosofiei, dar mai ales să surprindă „imaginea grupului de studiu”, atmosfera. În acest sens, lucrarea descrie și explică caracteristicile unor cercuri de studiu românești, unul creat la Păltiniș, celălalt la Mânăstirea Antim, în București, care redau cel mai bine acestă atmosferă a „prieteniei studioase”. La baza studiului doamnei Manolescu se află două cărți binecunoscute deja publicului român: *Timpul Rugului Aprins* de Pr. André Scrima și *Jurnalul de la Păltiniș* al lui Gabriel Liiceanu.

În prima parte, autoarea încearcă să readucă în lumină importanța studiului; ba mai mult, se încearcă „împăcarea” perspectivei filosofice asupra formării cu cea religioasă. Argumentele sunt instrumente folosite atât de filosofi, cât și de teologi. Tot aici este expusă ideea care stă la baza lucrării, intenția cu care se pornește la drum. Anca

Manolescu descrie acele elemente specifice unui grup de studiu, acele elemente care definesc un astfel de cerc. În acest sens, sunt abordate teme precum: prietenia, locul în care se întâlnește un astfel de grup, exercițiul sau relația maestru-ucenic. Prietenia este o temă centrală, căci e bine să fie liantul unui astfel de grup. Relația de „înfrățire" pe drumul căutării le asigură participanților siguranța, încrederea reciprocă și motivația. Locul unor astfel de întâlniri este adesea la marginea „cetății", filosoful fiind o ființă care se mișcă între miezul lucrurilor și exterioritate, încercând să cuprindă o perspectivă cât mai amplă. Tema exercițiului constant, alături de maestru este constitutivă progresului și învățării. „Rigoarea informală a vieții studioase", așa cum o numește Anca Manolescu, este un aspect tot mai rar întâlnit în procesul educației. O formare autentică, o descoperire a parcursului și viziunii personale e bine să se construiască pornind de la autoritățile „canonice" ale fiecărui domeniu, dar acestea nu trebuie să sufoce creativitatea și noutatea specifice fiecărei persoane. Din acest punct de vedere, maestrul nu este un tiran, o autoritate incontestabilă, ci un prieten mai experimentat, o călăuză care îl îndrumă pe discipol spre propriul sine.

Al doilea capitol – „Aerul ușor al prieteniei" – surprinde atmosfera „prieteniei studioase", așa cum o numește autoarea. Este vorba despre a acea prietenie care se naște pe un drum comun al căutării. Acesta este capitolul care atinge cel mai bine, din punctul meu de vedere, intenția autoarei: zugrăvirea „imaginii unui cerc de studiu".

Prima temă a acestui capitol, „cercul de studiu și memoria creatoarea", atribuie ideea de „memorie creatoare", scrierilor memorialistice, ce au devenit mai apoi opere istorice, filosofice sau literare semnificative. Sunt lucrări în care diferiți gânditori și-au expus parcursul și căutările, devenind astfel modele pentru mulți contemporani și precursori. Autobiografia filosofică relevă întregul parcurs al unui gânditor din perspectiva maturității. Pentru a evidenția acest lucru, Anca Manolescu face o paralelă între *Autobiografia filosofică* a lui Nikolai Berdiaev sau *Confesiunile* Fericitului Augustin și cele două lucrări care stau la baza studiului. Astfel, „cercul de studiu" reprezintă un mediu de observare, cunoaștere și explicare a sinelui și a realității exterioare; experiență ce poate fi transmisă și poate inspira noi generații și căutări.

În continuare sunt descrise cele două grupuri de studiu: cel de la Mânăstirea Antim, din București și cel de la Păltiniș. Pe scurt, activitatea grupului de la Antim a început în anul 1943 și s-a încheiat în 1958, când membrii grupului au fost arestați și condamnați la ani grei de temniță. Grupul era format din Alexandru Teodorescu – Sandu Tudor, după pseudonimul de scriitor, devenit ulterior schimonahul Daniil –, Alexandru Mironescu, Pr. André Scrima, Pr. Benedict Ghiuș și Ioan cel Străin – monahul care îi învățase rugăciunea inimii – la care se mai adaugă și alții; de pildă Pr. Sofian Boghiu, Paul Constantinescu, Anton Dumitriu, Vasile Voiculescu. Numele grupului – *Rugul Aprins* – făcea aluzie la rugăciunea inimii pe care aceștia încercau să o cultive.

Constantin Noica, pe de altă parte, începuse „taberele” de studiu la Păltiniș după ce ieșise din detenție, în 1970, iar lecțiile de filosofie au durat până în anii ‘80, ‘90. Aici, abordarea și structura grupului erau puțin diferite, „nucleul dur” al cercului de studiu fiind compus din C. Noica și ucenicii săi: Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu; iar în jurul acestora gravitau și alți intelectuali români de mare importanță, precum: Sorin Vieru, Andrei Cornea, Mihai Șora sau Monica Pillat.

Analizând cele două grupuri și abordări, autoarea surprinde câteva caracteristici comune și fundamentale: grupul de studiu este un grup de prieteni, *maestrul* este „un coleg, nu un stăpânitor al adevărului”, iar formarea fiecăruia se face prin *dialog*: „scenariul formării de sine în dialog cu colegii”. Acest lucru generează și coeziunea membrilor. Există în permanență un „joc” între disciplină și libertatea gândului. Studiul și viața în comun (după grecescul *syzén*), cercetarea împărtășită, generează o *diferență* în raport cu restul comunității, cetății: „locul filosofiei era în același timp rezervat și (între)deschis, discret și exemplar, marginal și radiant”. La toate acestea se adaugă exercițiile și practicile „menite să dea minții și trupului o conformație potrivită”, adică un *program de studiu*, ceea ce trimite la tema *treptelor de formare.* Numai astfel poate avea loc *transformarea sinelui*: „învățătura trăită, transformare de sine, într-un mediu de colegialitate, dezbatere și studiu, animat de un maestru.” Iar pentru o mai bună înțelegere, cele două grupuri de studiu sunt comparate atât cu școli celebre din antichitatea păgână, precum Academia lui Platon, Lyceumul lui Aristotel sau cu Grădina lui Epicur, cât și cu școli importante din antichitatea creștină, ca cercul Hypatiei sau cel al lui Origen, autoarea observând și în cazul acestora trăsăturile enumerate mai sus.

Educația se confruntă cu o criză serioasă în zilele noastre. Unul din efectele numeroaselor schimbări și ale relativizării valorilor civilizației occidentale este relativizarea educației și a metodelor pedagogice. Există numeroase sisteme educaționale alternative, iar cel „de stat” pare să se mențină tot mai greu în picioare. Poate cea mai puternică lovitură dată educației în genere, dar cu atât mai mult educației clasice, este apariția și dezvoltarea *smartphone*-urilor, a inteligenței artificiale și a rețelelor sociale. Tânărul de astăzi scapă aproape neatins de încercarea de modelare a instituțiilor tradiționale – formale și informale –, precum familia sau școala, fiind educat cu adevărat de ceea ce vede și urmărește pe diferitele canale ale micului ecran. Se creează astfel două lumi și două persoane: lumea virtuală, în care tânărul se simte viu și în care își găsește sensul și cea reală, de care este tot mai alienat, pe care o vede lipsită de sens.

Cu toate acestea, există și o parte pozitivă a acestor schimbări și o ocazie de îndreptare a metodelor educaționale bazate pe modelul iluminist și industrial de educație în masă. Modelul unor școli precum cele prezentate de Anca Manolescu – bazate pe prietenie, dar fără să excludă disciplina, bazate pe libertate, dar fără să adopte un anarhism epistemic sau metodologic – pare chiar mai potrivit timpurilor „eliberatoare” de astăzi și,

paradoxal, stă chiar la baza educației clasice, mai ales dacă la baza lor stă dorință genuină de înțelegere a sinelui și a lumii, de conștientizare a lipsurilor și de dorință de a crește într-un mod organic, îndrumat fiind de prieteni, colegi și maeștri laolaltă.

BIBLIOGRAFIE:

Manolescu, A. (2015). *Modelul Antim, Modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală.* Ed. Humanitas.

Imagine: Unsplash